

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૭૪૮૫/૨૦૨૬

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૭૬૦૫/૨૦૨૬

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૭૭૨૬/૨૦૨૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.એસ. સુપેહિયા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી વૈભવી ડી. નાણાવટી

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના

=====

જીતેન્દ્ર શંકરલાલ મિસ્ત્રી

વિરુદ્ધ

ધી ઇન્કમ ટેક્સ ઓફિસર, વોર્ડ-૧ અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે જૈમિન એ. ગાંધી (૮૦૬૫)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે મૌનિલ જી. યાજ્ઞિક (૯૩૪૬)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.એસ. સુપેહિયા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી વૈભવી ડી. નાણાવટી

તારીખ : ૨૯/૦૬/૨૦૨૬

સંયુક્ત મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ.એસ. સુપેહિયા દ્વારા)

૧. અરજદાર આકારણી ફરી ખોલવાના અધિકારક્ષેત્ર અંગે અરજદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ વાંધાઓનો નિકાલ કરતા તારીખ ૧૫.૧૧.૨૦૨૫ ના હુકમને પડકારવા માગે છે. અરજદાર ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ (ટૂંકમાં "સદર એક્ટ") ની કલમ ૧૪૮ હેઠળ પાઠવવામાં આવેલ તારીખ ૩૦.૦૩.૨૦૨૫ ની નોટિસને પણ પડકારી રહ્યા છે. અરજદાર ફરી આકારણીની કાર્યવાહીના પરિણામે થયેલ તારીખ ૧૦.૦૩.૨૦૨૬ ના આકારણી હુકમને પણ પડકારી રહ્યા છે.

૨. સમાવિષ્ટ પ્રશ્ન સમાન હોવાથી સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૭૪૮૫/૨૦૨૬ વાળી શીર્ષકવાળી રિટ અરજી મુખ્ય બાબત તરીકે હાથ પર લેવામાં આવે છે.

૩. કેસની સંક્ષિપ્ત હકીકતો એવી છે કે, ૧૧.૧૧.૨૦૨૨ ના રોજ અથવા તેની

આસપાસ ખાવડા ટ્રાવેલ્સ લિમિટેડના પ્રિમાઈસીસ ખાતે તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી. સામાવાળાઓનો દાવો છે કે ખાવડા ટ્રાવેલ્સ લિમિટેડના પ્રિમાઈસીસનો ઉપયોગ રોકડ ધિરાણ વ્યવસાય ચલાવવા માટે થતો હતો. શ્રી દીપક ઓદિચ્યનું નિવેદન સદર એક્ટની કલમ ૧૩૨(જ) હેઠળ નોંધવામાં આવ્યું હતું, જેમાં પ્રશ્ન ૨૧ પર તેમણે જણાવ્યું છે કે તેઓએ આપેલી રોકડ લોન પર દર મહિને ૨% થી ૩% વ્યાજ મળતું હતું અને તેઓએ મેળવેલી રોકડ લોન પર દર મહિને ૧% થી ૧.૫% વ્યાજ ચૂકવતા હતા.

૪. સામાવાળાઓ રજૂઆત કરે છે કે ખાવડા પ્રોપર્ટી એન્ડ ફાઈનાન્સના હિસાબી ચોપડાઓ રૂ. ૫૯,૦૬,૬૮૦/- ની રોકડ આવક અને રૂ. ૫૫,૫૦,૭૬૦/- ની રોકડ ચૂકવણી દર્શાવે છે, જે કુલ મળીને રૂ. ૧,૧૪,૫૭,૪૪૦/- થાય છે.

૫. સામાવાળાએ સદર એક્ટની કલમ ૧૪૨(૧) હેઠળ તારીખ ૧૧.૧૦.૨૦૨૫ ની નોટિસ પાઠવેલ હતી. સામાવાળાએ ત્યારબાદ સદર એક્ટની કલમ ૧૪૨(૧) હેઠળ તારીખ ૨૩.૧૧.૨૦૨૫ ની નોટિસ પાઠવેલ હતી. સામાવાળાએ ત્યારબાદ સદર એક્ટની કલમ ૧૪૨(૧) હેઠળ તારીખ ૧૩.૦૧.૨૦૨૬ ની નોટિસ પાઠવેલ હતી. અરજદારે તારીખ ૨૧.૦૧.૨૦૨૬ ના રોજ ફરી આકારણી સામે વાંધો દાખલ કર્યો હતો. અરજદારે કારણ દર્શક નોટિસનો તારીખ ૨૧.૦૧.૨૦૨૬ નો પ્રત્યુત્તર દાખલ કર્યો હતો.

૬. અરજદાર તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી ગાંધીએ રજૂઆત કરી છે કે સદર એક્ટની કલમ ૧૪૮ હેઠળ પાઠવવામાં આવેલ વાદગ્રસ્ત નોટિસ અધિકારક્ષેત્ર વિનાની અને કાયદાની દ્રષ્ટિએ અયોગ્ય છે, કેમ કે સદર એક્ટની કલમ ૧૪૯(૧)(બી) હેઠળ લંબાવેલી મર્યાદા લાગુ કરવા માટેની ફરજિયાત શરત સંતોષાતી નથી. સંબંધિત આકારણી વર્ષ માટે રૂ. ૫૦,૦૦,૦૦૦/- ની રકમ જેટલી અથવા તેથી વધુ રકમની કોઈ મિલકત, ખર્ચ અથવા એન્ટ્રીના રૂપમાં આવક છૂટી જવા પામેલ નથી. આધાર રાખવામાં આવેલ વ્યવહારો માત્ર ભંડોળની કામચલાઉ હેરફેર દર્શાવે છે, જેમાં ટેલી ખાતાવહીમાં દર્શાવ્યા મુજબ તારીખ ૨૮.૦૫.૨૦૧૮ ના રોજ ખાવડા પ્રોપર્ટી એન્ડ ફાઇનાન્સ પાસે કોઈપણ સમયે મહત્તમ બાકી રકમ (પીક બેલેન્સ) માત્ર રૂ. ૧૧,૩૯,૫૬૦/- હતી. આકારણી અધિકારીએ વૈધાનિક મર્યાદાને કૃત્રિમ રીતે વટાવી જવા માટે યાંત્રિક રીતે ઉધાર અને જમા એન્ટ્રીઓનો સરવાળો કર્યો છે. આવો સરવાળો કાયદાકીય રીતે અમાન્ય છે અને માનસિક વિચારણાના સંપૂર્ણ અભાવનું નિદર્શન કરે છે. આથી, અધિકારક્ષેત્ર ધારણ કરવાની પ્રક્રિયા ક્ષતિગ્રસ્ત બને છે અને કાયદેસર અમાન્ય હેરવી રદ કરવા પાત્ર છે. અન્ય કોઈ દલીલ રજૂ કરવામાં આવેલ નથી.

૭. તેનાથી વિપરીત, વિદ્વાન પરિષ્ઠ સ્થાયી વકીલ શ્રી મૌનિલ યાજ્ઞિકે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ-ટેક્સ અને અન્ય વિ. છબીલ દાસ અગ્રવાલ, ૨૦૧૪

(૧) એસ.સી.સી. ૬૦૩ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા તરફ નિર્દેશ કરતાં રજૂઆત કરી હતી કે સદર એક્ટની કલમ ૧૪૭ હેઠળ તારીખ ૧૦.૦૩.૨૦૨૬ નો આકારણી હુકમ પહેલેથી જ પસાર થઈ ગયેલ હોવાથી, અરજદાર પાસે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ (અપીલ્સ) (સી.આઈ.ટી.) સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવાનો વૈકલ્પિક અસરકારક ઉપાય ઉપલબ્ધ છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આકારણી પૂર્ણ થતાં કરપાત્ર આવક ૫૦ લાખ કરતાં ઓછી માલૂમ પડેલ હોવાની દલીલ કરીને રિટ અરજીમાં આકારણી હુકમને પડકારવાનું અરજદાર માટે ખુલ્લું નથી.

૮. અરજદારે સદર એક્ટની કલમ ૧૩૯(૧) હેઠળ તારીખ ૧૦.૦૭.૨૦૨૦ ના રોજ રૂ. ૪,૯૮,૫૦૦/- ની કુલ આવક દર્શાવતું તેમનું આવકનું રિટર્ન દાખલ કર્યું હતું. એક ખાવડા જૂથ સામે સદર એક્ટની કલમ ૧૩૨ હેઠળ તપાસ હાથ ધરવામાં આવ્યા પછી, અને તપાસ દરમિયાન અરજદાર સાથે સંબંધ ધરાવતી વાંધાજનક સામગ્રી મળવાના આધારે, તારીખ ૩૦.૦૩.૨૦૨૫ ના રોજ સદર એક્ટની કલમ ૧૪૮ હેઠળ નોટિસ પાઠવવામાં આવી હતી. સદર નોટિસના પ્રત્યુત્તરમાં, અરજદારે તારીખ ૩૦.૦૬.૨૦૨૫ ના રોજ રૂ. ૪,૯૮,૫૦૦/- ની આવક દર્શાવતું આવકનું રિટર્ન દાખલ કર્યું હતું. આકારણી પૂર્ણ થયા પછી વિચારણા હેઠળના વર્ષની કુલ આવક સદર એક્ટની કલમ ૧૪૪એ સાથે વાંચતા સદર એક્ટની કલમ ૧૪૭ સાથે વાંચતા સદર એક્ટની કલમ ૧૪૩(૩) હેઠળ રૂ. ૬૦,૪૯,૨૬૦/- તરીકે આકારવામાં આવી હતી. સદર એક્ટની કલમ ૨૭૧ડી અને ૨૭૧ઈ હેઠળ અલગ દંડની કાર્યવાહી શરૂ

કરવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ છે. અરજદારનો એવો કેસ છે કે રૂ. ૫૦ લાખ જેટલી અથવા તેથી વધુ રકમની મિલકત, ખર્ચ અથવા એન્ટ્રીના રૂપમાં રજૂ થતી કોઈ આવક છૂટી ગયેલ ન હોવાથી સદર એક્ટની કલમ ૧૪૯(૧)(બી) ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવી અયોગ્ય હતી, આથી સદર એક્ટની કલમ ૧૪૭ હેઠળ જારી કરાયેલ આકારણી હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવો જોઈએ. સદર એક્ટની કલમ ૧૪૯(૧)(બી), જો કરપાત્ર આવક છૂટી જવાની માહિતી પચાસ લાખ રૂપિયા અથવા તેથી વધુ રકમની હોય અથવા થવાની સંભાવના હોય, તો સંબંધિત આકારણી વર્ષના અંતથી ૩ વર્ષ પછી પરંતુ ૫ વર્ષથી વધુ નહીં તેટલા સમયગાળા પછી સદર એક્ટની કલમ ૧૪૮ હેઠળ નોટિસ પાઠવીને આકારણી ફરી ખોલવાની મંજૂરી આપે છે. આમ, અરજદાર સદર એક્ટની કલમ ૧૪૮ હેઠળ તારીખ ૩૦.૦૩.૨૦૨૫ ની નોટિસ મારફત શરૂ કરાયેલી આકારણી કાર્યવાહીમાં ભાગ લીધા પછી સદર એક્ટની કલમ ૧૪૭ હેઠળ પસાર કરાયેલા આકારણી હુકમને રદ કરવાની માગણી કરી રહ્યા છે. જો આવી રજૂઆત સ્વીકારવામાં આવે તો તે એક અટપટી પરિસ્થિતિ તરફ દોરી જશે. સદર એક્ટની કલમ ૧૪૯(૧)(બી) ની જોગવાઈ જો કરપાત્ર આવક ૫૦ લાખ જેટલી હોય અથવા "થવાની સંભાવના હોય" તેવા શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરીને આકારણી ફરી ખોલવાની મંજૂરી આપે છે. આમ, કરપાત્ર છૂટી ગયેલી આવકનું વાસ્તવિક નિર્ધારણ આકારણીના અંતે જ નક્કી કરી શકાય છે, જે ૫૦ લાખની સીમા કરતાં વધુ અથવા ઓછી પણ હોઈ શકે છે. આકારણી પૂર્ણ થતાં આ રીતે નક્કી થયેલી રકમ જો રૂ. ૫૦

લાખ કરતાં ઓછી માલૂમ પડે, તો તે સદર એક્ટની કલમ ૧૪૮ હેઠળ જારી કરાયેલી નોટિસને નિર્બળ બનાવી શકતી નથી. ફરી આકારણી માત્ર કરપાત્ર આવક આકારણીમાંથી છૂટી જવા પામી હોવાની માહિતી પર આધારિત છે. અરજદાર સદર એક્ટની કલમ ૧૪૮ હેઠળ જારી કરાયેલી નોટિસ પર પાછા જઈને સદર એક્ટની કલમ ૧૪૭ હેઠળના આકારણી હુકમને રદ કરાવવા માગે છે, જે એક વાહિયાત વિચાર છે. અરજદાર માટે એકમાત્ર વિકલ્પ જે ઉપલબ્ધ છે તે સી.આઈ.ટી. (અપીલ્સ) સમક્ષ વૈધાનિક અપીલ દાખલ કરીને સદર એક્ટની કલમ ૧૪૭ હેઠળ પસાર થયેલા આકારણી હુકમને પડકારવાનો છે. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે છબીલ દાસ અગ્રવાલ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સી.આઈ.ટી. અપીલ્સ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવાના વૈકલ્પિક ઉપાયના સંદર્ભમાં નીચે મુજબ ઠરાવેલ છે:

“૧૯ આમ, જ્યારે એવું કહી શકાય કે આ કોર્ટે વૈકલ્પિક ઉપાયના નિયમમાં કેટલાક અપવાદોને માન્યતા આપી છે, એટલે કે, જ્યાં વૈધાનિક સત્તામંડળે પ્રશ્નવાળા કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર કાર્ય કર્યું નથી, અથવા ન્યાયિક પ્રક્રિયાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોની અવગણના કરી છે, અથવા રદ કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓનો આશરો લીધો છે, અથવા જ્યારે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના સંપૂર્ણ ભંગમાં કોઈ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે થાનસિંઘ નાથમલ કેસ, ટિટાગઢ પેપર મિલ્સ કેસ અને અન્ય સમાન ચુકાદાઓમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંત કે જો વ્યથિત વ્યક્તિ માટે અસરકારક વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ હોય અથવા જે કાયદા

હેઠળ ફરિયાદવાળી કાર્યવાહી કરવામાં આવી છે તે કાયદો પોતે જ ફરિયાદ નિવારણ માટેની વ્યવસ્થા ધરાવતો હોય તો હાઈકોર્ટ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની અરજી પર વિચાર કરશે નહીં તે સિદ્ધાંત હજુ પણ પ્રસ્તુત છે. તેથી, જ્યારે કાયદા દ્વારા ફરિયાદ નિવારણ માટે વૈધાનિક મંચની રચના કરવામાં આવી હોય, ત્યારે વૈધાનિક વ્યવસ્થાની અવગણના કરીને રિટ અરજી પર વિચાર કરવો જોઈએ નહીં.

૨૦ હાલના કેસમાં, સદર એક્ટ કરની આકારણી/પુનઃ-આકારણી, દંડ લાદવા અને મહેસૂલ સત્તામંડળો દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈપણ અયોગ્ય હુકમોના સંબંધમાં રાહત મેળવવા માટે સંપૂર્ણ તંત્ર પૂરું પાડે છે, અને કરદાતાને તે તંત્રનો ત્યાગ કરવાની અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટના અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં જ્યારે તેની પાસે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ (અપીલ્સ) સમક્ષ અપીલ દ્વારા પર્યાપ્ત ઉપાય ઉપલબ્ધ હતો. કાયદા હેઠળનો ઉપાય, જોકે, અસરકારક હોવો જોઈએ અને કોઈ વાસ્તવિક રાહત વિના માત્ર ઔપચારિકતા ન હોવો જોઈએ. રામ એન્ડ શ્યામ કંપની વિ. હરિયાણા રાજ્ય, (૧૯૮૫) ૩ એસ.સી.સી. ૨૬૭ માં આ કોર્ટે નોંધ્યું છે કે જો અપીલ 'સીઝરથી સીઝરની પત્ની' સમક્ષની હોય તો વૈકલ્પિક ઉપાયનું અસ્તિત્વ મૃગજળ અને નિર્રથક કવાયત સમાન બની રહેશે. પ્રસ્તુત કેસમાં, હાઈકોર્ટના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લેતી વખતે અરજદાર કરદાતાએ સદર એક્ટ હેઠળ ઉપલબ્ધ વૈકલ્પિક ઉપાયને બિનઅસરકારક

અથવા બિનઉપયોગી ગણાવેલ નથી કે હાઈકોર્ટે પ્રસ્તુત કેસની હકીકતોમાં પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રતીતિકારક અને સંતોષકારક કારણો દર્શાવેલ નથી.”

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીમાં અપવાદરૂપ સંજોગોમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની મંજૂરી આપી છે જેમ કે “જ્યાં વૈધાનિક સત્તામંડળે પ્રશ્નવાળા કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર કાર્ય કર્યું નથી, અથવા ન્યાયિક પ્રક્રિયાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોની અવગણના કરી છે, અથવા રદ કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓનો આશરો લીધો છે, અથવા જ્યારે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના સંપૂર્ણ ભંગમાં કોઈ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય”. પ્રસ્તુત કેસમાં, અમને એવું જણાતું નથી કે આવા સંજોગો અસ્તિત્વમાં છે.

આમ, અરજદાર પાસે વૈકલ્પિક અસરકારક ઉપાય ઉપલબ્ધ હોવાથી, રિટ અરજીઓ નિષ્ફળ જાય છે, અને તે નકારી કાઢવામાં આવે છે. અરજદાર સી.આઈ.ટી. અપીલ્સ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરીને ઉપાય મેળવી શકે છે.

(એ.એસ. સુપેહિયા, ન્યાયમૂર્તિ)

(વૈભવી ડી. નાણાવટી, ન્યાયમૂર્તિ)

કે.કે. સૈયદ

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય

તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====